

УДК 342.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.51>

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЗМІНИ В УМОВАХ НЕОБХІДНОГО ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ліховицький Я.О.,
*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Спірідонова А.Ю.
*студентка 2 курсу магістратури
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Ліховицький Я.О., Спірідонова А.Ю. Правова система України: зміни в умовах необхідного вступу до Європейського Союзу.

У статті проаналізовано основні чинники, що здійснили вплив на формування правової системи України. Досліджено поняття «правової системи», також зазначено думку вченого щодо визначення поняття правової системи. У 2014 р. Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Угодою значно розширені сфери співпраці України з ЄС і передбачені різні способи гармонізації її законодавства із законодавством ЄС.

У роботі підкреслено, що правова система України тяжіє до романогерманського права. Проаналізовано правову основу напрямку України до євроінтеграції, тобто визначено акти, на основі яких Україна визнає своє спрямування до Європейського Союзу, до основних принципів та джерел права. Актуальність дослідженого мною матеріалу також зумовлено тим, що на сьогоднішній час, особливо в умовах воєнного стану, є надзвичайно важливим питання вступу України до Європейського Союзу. Даний напрямок вже реалізовується декілька років, було ратифіковано акти, що є основою законодавства сусідів. На теперішній час Україна вже здійснила один з найважливіших етапів для подальшої реалізації поставленої цілі, а саме набула статусу кандидата на членство до Європейського Союзу.

Також у статті досліджується правова основа відносин, які існують між Україною та Європейським Союзом, а саме визначаються акти, якими врегульовуються дані питання та історичний шлях, який проходила Україна всі роки, від визначення шляху щодо вступу в союз. Проаналізовано етапи вступу до Європейського Союзу та проходження їх Україною.

Основними завданням перед нашою країною є визнання принципу верховенства права і пріоритетності прав людини, забезпечення провідної ролі нормативноправового акта в системі джерел права, кодифікація законодавства. Також у даній статті проаналізовано які конкретно інститути необхідно врегулювати та доопрацювати нашій державі для подальшого вирішення питання входження країни до складу ЄС. Необхідність врегулювання інститутів полягає в тому, що безпосередньо ЄС зазначив, що саме ці аспекти повинні доопрацюватись державою. Охарактеризовано основні недоліки щодо кожного з інститутів, та історичний шлях їх врегулювання.

Ключові слова: євроінтеграція, правова основа, реформування, етапи вступу, боротьба з корупцією, медіа, антиолігархічний закон, Боротьба з відмиванням коштів, судова реформа.

Likhovitsky Y.O., Spiridonova A.Yu. The legal system of Ukraine: changes in the conditions of necessary accession to the European Union.

The article analyzes the main factors that influenced the formation of the legal system of Ukraine. The concept of «legal system» is studied, the scientist's opinion on the definition of the concept of legal system is also indicated. In 2014, Ukraine signed the Association Agreement with the EU. The agreement significantly expanded the spheres of Ukraine's cooperation with the EU and provided for various ways of harmonizing its legislation with EU legislation.

The work emphasizes that the legal system of Ukraine gravitates towards Romano-Germanic law. The legal basis of Ukraine's direction towards European integration is analyzed, i.e. the acts are defined, on the basis of which Ukraine recognizes its direction towards the European Union, to the main principles and sources of law. The relevance of my researched material is also determined by the fact that today, especially in the conditions of martial law, the issue of Ukraine's accession to the European Union is extremely important. This direction has been implemented for several years, the acts that are the basis of the neighboring legislation have been ratified. At present, Ukraine has already completed one of the most important stages for the further realization of the set goal, namely, it has acquired the status of a candidate for membership in the European Union.

The article also examines the legal basis of the relations that exist between Ukraine and the European Union, namely, the acts that regulate these issues and the historical path that Ukraine has followed throughout the years, from the determination of the path to joining the Union. The stages of accession to the European Union and their passage through Ukraine are analyzed.

The main task before our country is the recognition of the principle of the rule of law and the priority of human rights, ensuring the leading role of the normative legal act in the system of sources of law, codification of legislation. This article also analyzes which specific institutions our state needs to regulate and finalize in order to further resolve the issue of the country's entry into the EU. The need to regulate institutions lies in the fact that the EU directly stated that these aspects should be finalized by the state. The main shortcomings of each of the institutes and the historical path of their settlement are characterized.

Key words: European integration, legal basis, reformation, stages of accession, fight against corruption, media, anti-oligarchic law, fight against money laundering, judicial reform.

Постановка проблеми: В Україні визначений курс на євроінтеграцію, що на сьогоднішній час є актуальним як ніколи раніше. Вступ України до ЄС є основним завданням, яке на теперішній час стоїть перед нашою державою. Враховуючи обставини, які існують на теперішній час, а саме надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, то питання реформування нормативних актів в національному законодавстві є першочерговим завданням в органів державної влади. Інститути правової системи України повинні певним чином змінитись, для того, щоб наше законодавство відповідало вимогам, які поклав перед нами союз. При наданні Україні статусу кандидата ЄС зазначив напрями такого реформування законодавства, який буде мною розглянутий пізніше.

Вивченням джерел з даної проблеми. Частково розкривається порушена проблема у працях науковців, зокрема: Белов Д.М., Михайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В., Гулак О.В., Курило В.І., Дубчак Л.М.

Метою статті є аналіз визначення поняття правової системи, визначення правової основи взаємодії Європейського Союзу та України, характеристика основних інститутів правової системи, які потребують доопрацювання для подальшого вступу до ЄС.

Вклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про дану тему, варто розпочати безпосередньо з поняттям «система», яка поєднує в собі всі аспекти єдності об'єкта та розгортаючи його як єдності всіх елементів даної системи, ці елементи перебувають у певних зв'язках і взаємовідносинах, що і визначають цю систему, як єдине ціле явище. Якщо досліджувати компоненти систем, то варто розпочинати з її внутрішньої системи, що дасть можливість визначити цілісність внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Тому, якщо говорити про правову систему України, та зміни в системі для вступу до ЄС, то необхідно бачити та розуміти соціальний, політичний, історичний, економічний зміст. Хотілось би зазначити думку М. І. Байтіна, стосовно визначення даного інституту: «Правова система — це сукупність внутрішньо узгоджених і взаємозалежних класово однорідних і спрямованих в остаточному підсумку до загальних цілей правових явищ, кожне з яких у межах єдиної структури виконує свою специфічну службову роль». [1]

Кожна правова система є універсальною, що виражається у спільних ознаках в ідеології, системі права, юридичній практиці, джерел права, історії становлення та розвитку. Правові системи є певним чином обмежені формою держави, устроєм, кордонами, але тим самим вони виступають частиною єдиного правового простору. [2. ст. 28–30]

Говорячи про Україну, то варто розпочати з історичного аспекту, який полягає в тому, що правова система України тяжіє до східноєвропейської правової сім'ї.

Створення України, як незалежної правової держави розпочались з прийняття Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 року та Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, та також з прийняттям у 1996 р. Конституції України. Основним підґрунтям у формуванні

держави є закріплене в Конституції положення, про те, що Україна є правовою, демократичною, соціальною державою. В Основному Законі закріплені права та свободи людини, які мають політичний та економічний аспект щодо розвитку правової системи держави.[1]

Також не можна не зазначити те, що в Україні проголошено курс правової системи держави на європейську інтеграцію. У цьому курсі було покладено таке завдання, що має забезпечити місце України у світовому економічному процесі, як високорозвинену демократичну правову державу, яка є конкурентоспроможною та здатна вирішити складні завдання. [3]

Тому необхідно зазначити, що програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу вказує на певний засіб досягнення відповідності третьому Копенгагенському й Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Даний механізм передбачає, що Україна повинна забезпечити адаптацію законодавства, має створити необхідні інститути для того, щоб зможти досягнути необхідного рівня правоутворення та правозастосування. Необхідним це є для того, щоб українське законодавство відповідало критеріям законодавства ЄС, що в себе включає відповідність правової системи критеріям, що висуваються до кандидатів.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про Партнерство та Співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. Після її ратифікації 15 державами-членами ЄС. 11 червня 1998 р. Президент України затвердив Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, а 14 вересня 2000 р. – Програму інтеграції України до ЄС, яка є головним інструментом підготовки нашої держави до інтеграції в Євросоюз. Вона реалізується на основі щорічних планів дій. Згідно з Указом Президента України у 2002 році утворено Державну раду з питань європейської і євроатлантичної інтеграції, яку очолює Президент України.

Між Україною та Європейським Союзом існує поглиблене співробітництво у сферах протидії незаконній міграції, торгівлі людьми, боротьби із організованою злочинністю, тероризмом, контрабандою. [4]

Також важливий нормативний аспект, який би хотілось зазначити, це те, що в законодавстві Європейського Союзу передбачена процедура набуття членства ЄС.

– Першим таким етапом набуття членства є підписання «Угоди про асоціацію», яка являє собою двосторонній договір між країною підписантом та Європейським Союзом. Данна угода поляє в тому, що держава повинна імплементувати правові основи, які є в ЄС, що полягає в започаткуванні певних змін в сфері економіки, освіти, науки та культури та в міжнародній політиці. Що стосується України, то була підписана угода в 2014 році, а ратифікована в 2017 році.

– Наступний етап полягає у включенні в офіційну програму розширення ЄС, що передбачає те, що країна-кандидат повинна відповідати критеріям ЄС (Копенгагенським критеріям), який включає три виміри: політичний, економічний та юридичний.

– Третій етап включає в себе подача заявки на членство. Відповідно до статті 49 Договору про утворення Європейського Союзу, будь-яка європейська держава, яка поважає цінності та зобов'язується впроваджувати їх у життя, може звернутися із заявою до Європейської ради з метою стати членом організації. Даний етап Україна здійснила нещодавно, а саме – 28 лютого 2022 року.

Наступні два етапи це: переговорний етап та вступ до Європейського Союзу.[5]

Отже, на сьогоднішній час є актуальним питання перетворень в правовій системі у зв'язку з набуттям України статусу «кандидата». Перед нашою державою стоїть завдання здійснити низку впроваджень правових норм ЄС в правову систему України для того, щоб вступити в союз. Тому необхідно здійснити реформи, які мають стосуватись посилення боротьби з корупцією, реформування Конституційного Суду України, продовження судової реформи в Україні, антиолігархічний закон, здійснення боротьби з відмиванням коштів, реформування законодавства про медіа у відповідності до європейського, зміна законодавства про національні меншини.

Тепер варто пройтись по деяким з цих пунктів із зазначенням того, що було зроблено нашою державою для врегулювання даних питань:

1. Посилення боротьби з корупцією.

На виконання даного пункту Україна поклала багато зусиль, що полягало в створенні інститутів по боротьбі з корупцією. Такими інститутами наразі є Вищий антикорупційний суд України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Тому, на мою думку, можна говорити про певні успіхи України в даному пункті, але тим часом в громадян України не зникла недовіра до органів влади, тому Європейський Союз і зазначив цю вимогу для того, щоб Україна змогла вступити до ЄС.

На нашу думку, боротьба з корупцією це є необхідна складова на шляху до змін в правовій системі України, тому необхідно, в першу чергу, внести відповідні зміни в законодавство нашої держави. Ці зміни мають стосуватись подолання колізій між Кримінальним Кодексом та Законом України «Про запобігання корупції».

Тому хочу погодитись із думкою авторів О.В. Гулак, В.І. Курило, Л.М. Дубчак, що необхідно наявність суспільного запиту на подолання корупції; наявності політичної волі та невідворотності покарання за скоєні корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Також не можу не погодитись, що в подоланні корупції в нашій державі велику роль відіграє ефективність співпраці антикорупційних органів між собою. Але така співпраця не повинна здійснюватись в інтересах якогось конкретного органу, а для забезпечення інтересу держави у подоланні даного явища на території нашої держави. Також не можна не навести до прикладу ліквідацію кримінальної статті за незаконне збагачення та покарання у виді позбавлення волі за недостовірні дані при е-декларуванні, тривала відсутність Антикорупційної стратегії й Програми її діяльності та багато інших питань опосередковані насамперед недоліками законодавства, а як наслідок, – негативним впливом для держави для її становища на міжнародній арені. [6. ст. 198–200]

2. Наступним, що хотілось би розглянути це пункт стосовно продовження судової реформи. Ця вимога була зазначена Європейським Союзом при наданні Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Реформи розпочались ще з 2016 року в даній сфері, яка охоплювала внесення змін до багатьох законодавчих актів. На теперішньому етапі найважливіше, що потрібно зробити нашій державі це дороблення аспекту стосовно перевірки суддів на доброчесність, для цього було створено в Україні Етичну раду. Тому варто зазначити, що за рекомендаціями Венеційської комісії, положення законодавства щодо процедури проведення конкурсів, складу та роботи перевірочних комісії мають бути більш чіткими та визначеними; навіть кращим шляхом забезпечити неупереджене призначення є встановлення однакового алгоритму та одного органу перевірки доброчесності кандидатів незалежно від суб'єкту призначення. Також необхідно покращити якість обґрунтувань рішень, спираючись на загальні конституційні принципи, незалежність суду та поділ гілок влади, та встановлення прозорої процедури дисциплінарної відповідальності суддів КСУ. На мою думку, забезпечення якісних перевірок на доброчесність суддів є однією з найважливіших основ для входження України до Європейського Союзу, адже одним з основних засобів захисту людей від незаконних дій чи бездіяльності щодо неї є саме судовий захист.

3. Антиолігархічний Закон це третій пункт, який необхідно зазначити. Президент України підписав закон ІХ «Про запобігання загрозам національної безпеки, пов'язаним з надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», який був ухвалений Верховною Радою України. Також було прийняти рішення щодо створення реєстру олігархів. Але в цьому акті також існують певні недоліки, які можуть привести до його неефективного використання. Навіть в самому визначенні та критеріях щодо поняття «олігарх», на мою думку, вже існує певний недолік, який полягає в тому, що для того, щоб визнати особу олігархом вона повинна відповідати щонайменше трьом з чотирьох критеріїв. Тому Європейський Союз і зазначив, що Україна має допрацювати дане питання.

4. Боротьба з відмиванням коштів також є важливою зміною у правовій системі України для відповідності нашої держави країнам Європейського Союзу. Україна в 2020 році зробила перший крок в даному напрямку, а саме прийняла Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який був прийнятий на основі рекомендацій Групи з фінансових заходів та адаптації законодавства України у цій сфері до європейських стандартів. Але, на мою думку, необхідно створення в Україні спеціалізованих інститутів, які будуть займатись безпосередньо даним завданням, як це існує в країнах ЄС в особі органів фінансової розвідки.

5. «Закон про медіа». У ЄС свобода ЗМІ є важливим питанням, яке зазначено в таких документах, як Стаття 19 Загальної декларації прав людини, а також стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визнають свободу слова та свободу інформації основними правами людини, також дане право визначене в ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. Дане право не є абсолютним, воно може бути обмежене, але пропорційно досягнення певних цілей і забезпечення свободи преси. На теперішній час питанням урегулювання та створення єдиного акту, який би регулював дані відносини займаються, тому на розгляді у Верховній Раді України перебуває законопроект «Про медіа». Даний крок передбачає те, що приймається в Україні єдиний новий закон про медіапростір, який має відповідати європейським стандартам. [7]

Висновок. Отже, можна дійти до висновку, що на сьогоднішній час, враховуючи те, що Україна нещодавно набула статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, є надзвичайно актуальним здійснення низки перетворень в законодавстві України, для того, щоб впровадити в нормативних актах держави необхідні принципи та аспекти, які існують в інших країнах, які перебувають в союзі. Україні було покладено певні завдання безпосередньо Європейським Союзом, які стосуються важливих моментів для запровадження в нашій державі принципів формування та реалізації законодавства ЄС.

Україна здійснила низку реформ в законодавстві, для того, щоб перейти до наступного етапу для вступу. Було прийнято закони, які стосувались багатьох важливих інститутів, які були зазначені мною вище. А саме: реформування судової влади, що полягало в створенні органу, який би займався відбором та перевіркою суддів на ознаки доброчесності, що є надзвичайно важливим, для вироблення довіри населення до інститутів правової системи України; прийняття законодавства та створення нових органів для боротьби з корупцією, без чого також неможливо уявити найважливіше завдання держави – курс до Європи; прийняття антиолігархічного закону; опрацювання проекту закону стосовно медіа та багато інших змін у важливих інститутів правової системи України.

Список використаних джерел:

1. Хаустова М.Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні: Монографія. Харків: Право, 2008. 160 с.
2. Михайліна Т.В. Типологізація правових сімей: переосмислення класифікаційних критеріїв та видового складу. Михайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 63. С. 28–30.
3. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки. Посилання Президента України до Верховної Ради України. *Урядовий кур'єр*. № 100. 2002.
4. Артьомов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навчальний посібник. Ужгород: Ліра, 2007. 384 с.
5. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01). *Official Journal of the European Union* – Volume 55. – 26 October 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:-FULL:EN:PDF>.
6. Гулак О.В., Курило В.І., Дубчак Л.М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. № 1. 2021. С. 196–201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf.
7. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС від 17.06.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk.
8. Белов Д., Громовчук М., Правовий простір держави: конституційно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 66. С. 46–50.
9. Белов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 72(4). 2022. С. 226–231.